

Natalija Ludoški

EROS KOJI SE NE GASI

(Branka Petrović: *Pisma Draganu i Saši*, Laguna, Beograd, 2023)

Ja znam šta će ostati večno. Neprolazna ljubav. Dve ruke koje se dodiruju. Dva tela koja uživaju jedno u drugom. Znam da negde o tome postoji zapis koga ne može da uništi nikakav kancer, nikakva trulež, nikakva bomba, nikakvo zlo, ni zavist – ništa.
Branka Petrović

Branislava Branka Petrović (Beograd, 1933–2012) nepoznata je široj javnosti. U *Pismima Draganu i Saši* otkriva se kao supruga filmskog reditelja Aleksandra Saše Petrovića. Ipak, reč je o ličnosti koja ne pripada redu pukih udovica znamenitih stvaralaca, „čuvarkućama” (kako Aleksandar Đuričić imenuje „životne saputnice” poznatih), već je i respektabilna stvarateljka. Anglistkinja po obrazovanju, šezdesetih godina, prevela je romane Vilijama Goldinga *Gospodar muva* i Vilijama Foknera *Potamneli anđeli*, *Pripovetke* Dilana Tomasa i *Autobiografiju* Salvadora Dalija. Sedam godina provela je u kulturnoj redakciji *Politike*. Potom se, posvećena bolesnom sinu, odrekla karijere. No, bila je saradnica u gotovo svim filmskim poduhvatima Aleksandra Saše Petrovića, a po njegovom odlasku (1994) starala se o njegovoj umetničkoj ostavštini – naročito o nikad nedovršenom materijalu za seriju radenu po *Drugoј knjizi Seoba* Miloša Crnjanskog. Sudbina protagonista tog filma obeležava i osećajnost žene koja se umrlom mužu i sinu obraća pismima. Ono što, ljubavljvu vezan za umrlu suprugu, Pavle Isakovič ispoveda – „Sâm sam... Umreću kao što čašu vode pijem. Smrt je za mene u mraku buđenja. Ništa mi lakše neće biti no oči da ponovo sklopim” – odnosi se jednako i na Branku Petrović. Nadživевši muža i sina koji su davali smisao njenom postojanju, ostavši bez pravih sagovornika, misli i osećanja kondenzuje u pismima: „Pišem verovatno zato što je meni lakše.”

Mi imamo samo reči, pevao je imenjак autorke ove knjige za koju je apostrofiranje Dragana i Saše životno moranje. Jer, „bez papira, ispisanih papira, ne bih mogla da živim”. Neobična „prepiska” otpočinje 15. septembra 1994, nepunih mesec dana po smrti Saše Petrovića, i traje do decembra 2011. godine. Iako je smrt, u mnoštву varijeteta (suicid, eutanazija, bolest) dominantna tema, stranice ovog voluminoznog epistolarno-dnevničko-memoarskog štiva (na preko šest stotina stranica velikog formata), vrve životom i ljubavlju.

No „Kako se piše o ljubavi?“, preispituje se Branka Petrović, „ljubavi koja je stalno prisutna“, a da to ne ispadne nespretno, glupo i „uvredljivo banalno“.

Za saopštavanje „najdražoj osobi“ potrebna je čitava orkestarska aparatura. Potreban je, u stvari, orkestar. Zasvira violina, pa upadne klavir i za njim flauta a onda udare tasovi pa se jave slapovi harfe. Nekada se javi odvratna melodija koja se ruga i sprdači. Sve je to saopštavanje za koje reči na papiru nisu dovoljne. Gde je tu reč koja svira sudnji dan kao truba, ili reč flauta, koja znači početak. Ne, to je apsolutno nemoguće. Ali ja ovo ne pišem, ja razgovaram sa tobom i Draganom,

piše Branka Petrović. Katkad taj refleksivni, prelazi u lirski prosede:

Dani su postali lepši, a meni koža bridi od ljubavi prema vama i jada što niste sa mnom, što ja nisam sa vama, tamo negde.

A kada ponestanu reči, poseže se za poezijom. Kavafijeva ljubavna lirika najbliži je korelat neiskazivoj emociji:

O, vrati se, zanesi me bezbroj puta / Ljubljeni osećaju, vrati se i zanesi me – / Dok uspomena tela se budi, / I dok žudnje stare ponovo kroz krv struje, / Dok usne se moje i plot sećaju, / I ruke dok osećaju da ponovo grle. / Vrati se, noću, zanesi me bezbroj puta / Dok usne se moje i telo sećaju...

Introspektivna, Branka Petrović otvara u pismima i teške, lične, tabuisane teme. Ono o čemu među supružnicima nije bilo razgovora, a vezano je za roditeljstvo, (ne)rađanje, razdvojenost... Oštra sutkinja, ova supruga i majka ni sebi ne prašta „grehe“.

Okrenuta onostranom, Draganu i Saši, Branka Petrović ne okreće leđa stvarnosti. Društvena, vitalna, politična, misli joj lete na sve strane. Tako ova pisma, osim ličnog, intimnog sloja, u znaku erosa, sadrže i onaj hroničarski, društveno-politički fon, u znaku destrukcije i kvareži. Pisani turbulentnih devedesetih godina dvadesetog, i tokom prve decenije dvadeset prvog veka, zapisi Branke Petrović mogu se čitati i kao udžbenik protiv zaborava, pa će nam se sve što obeležava aktuelnu stvarnost, i ostavlja večito otvoreno pitanje – da li je moguće? – predstaviti kao već viđeno. (Svi ti junaci naših dana, popisani su u registru na kraju knjige.) Osim kreatura iz političkog života, na meti su i prijatelji koji izneveravaju nekadašnje ideale Liberalne stranke, ali i institucije ogrezle u hipokriziju: crkva, mediji, Akademija...

Na to večito isto, odnosi se i neposredna stvarnost, ali i ona istorijska, literarna, umetnička. Muzički znalac (bimala je muziku za *Seobe*), bibliofil i filmofil, intelektualka britke pameti, rečita i oštra sutkinja, Branka Petrović iz različitih registara – humornog, ironijskog, parodijskog – markira pojave. Tako i njen rečnik ne preza od onoga što ostaje ispod radara standardnog jezika, čime bogati i dinamizuje dominantno sofisticirani esejistički prosede. Žestok fratar, rekla bi Isidora.

Otklon od stvarnosti, osim pisanja, predstavlja i čitanje („Orgijam sa čitanjem“). Konstante njene obimne lektire su *Biblija* kojoj se vraća oko Uskrsa, „stari“ Makijaveli,

večiti Dostojevski, Bulgakov (začitana, zbog *Majstora i Margarite* propustiće avionski let), Vladimir Vojnovič (*Životom i priključenijima vojnika Ivana Čonkina* uveseljavala je sina), Nadežda Mandeljštam, Isak Babelj, Hana Arent, Noam Čomski.

I navedeni spisak naslova i autora otkriva profil ličnosti čija pisma daleko nadilaze porodični zabran. Na jednom univerzalnom planu, proza Branke Petrović čita se i kao svedočenje o sudbini velikog stvaraoca u totalitarnom okruženju.

Pisma Draganu i Saši, za koja je predgovor napisao Draško Ređep, objavljena su u saradnji s Fondacijom „Aleksandar Saša Petrović”, a priredio ih je Vlastimir Sudar.